

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ε. ΠΑΠΑΣ

ΟΜ. ΚΑΘ.ΠΑΝ.ΑΘΗΝΩΝ

ΑΝΑΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ: ΤΟ ΜΑΡΑΣΛΕΙΟΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΝ ΚΑΙ Η ΜΑΡΑΣΛΕΙΟΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ: ΑΘΗΝΑ, 2022. ΣΕΛΙΔΕΣ ΒΙΒΛΙΟΥ 896. Η ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΣΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (ΣΕΛΙΔΕΣ: 423-435)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο: Η ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΣΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Η ΔΙΕΤΗΣ ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ ΣΤΟ Π.Ι. ΤΟ ΜΑΡΑΣΛΕΙΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ ΕΝΤΑΓΜΕΝΟ ΣΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΟ 1964

Το 1964 η διετής μετεκπαίδευση των Δασκάλων, που μέχρι τότε ήταν ενταγμένη στο Πανεπιστήμιο Αθηνών από το 1922, πέρασε στο νεοϊδρυθέν Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Η μετεκπαίδευση των Δασκάλων στο Πανεπιστήμιο Αθηνών είχε δεχτεί την κριτική του Δημήτρη Γληνού, που θεωρούσε το Πανεπιστήμιο «...ακατάλληλο για να μορφώνει Δασκάλους...». Η αντιπαράθεση μεταξύ του Δημήτρη Γληνού και του Ν. Εξαρχόπουλου είχε προσλάβει μια μορφή μόνιμου διαλόγου, αφού ο Ν. Εξαρχόπουλος ήταν εισηγητής και υπέρμαχος της Μετεκπαίδευσης των Δασκάλων στο Πανεπιστήμιο. Το 1964 με την ευρύτερη μεταρρύθμιση ανατέθηκε η Μετεκπαίδευση των Δασκάλων στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Σύμφωνα με τα τεκμήρια που παραθέτω μεταξύ των επιλεγέντων για τη στελέχωση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου εκλήθη και ο πεφιλημένος καθηγητής μου στο Π.Ι. Αλέξανδρος Παπαδερός⁵⁶⁸. Ο καθηγητής Αλέξανδρος Παπαδερός βρέθηκε στο δίλημμα να επιλέξει μεταξύ της Ορθόδοξης Ακαδημίας Κρήτης και της θέσης του Παρέδρου στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο⁵⁶⁹. Το δίλημμα αυτό ξεπεράστηκε και ο διορισμός του έγινε αποδεκτός. Στην φωτογραφία που παραθέτουμε⁵⁷⁰ και στο Γραφείο του Πρωθυπουργού Γεωργίου Παπανδρέου στις 5/2/1965 έγινε η ορκωμοσία των πρώτων μελών του Π.Ι.

Ο Καθηγητής Αλέξανδρος Παπαδερός δεξιά του Υπουργού Παιδείας και Πρωθυπουργού απαγγέλλει τον όρκο. Ο Αλέξανδρος Παπαδερός γράφει: «5/2/1965 - Όρκωμοσία Στο Γραφείο
ISSN 1792-7587

του Πρωθυπουργού και Υπουργού Έθνικης Παιδείας και Θρησκευμάτων Γεωργίου Παπανδρέου, στη Βουλή, έγινε με κάθε έπισημότητα ή όρκωμοσία τών πρώτων μελῶν του νεοσύστατου Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Κλήθηκα καί ἀπήγγειλα τόν ὅρκο (φωτ. δεξιά του Πρωθυπουργού)⁵⁷¹».

Ο Πάρεδρος του Π.Ι. Αλέξανδρος Παπαδερὸς δίδαξε το μάθημα Κοινωνιολογία τῆς Αγωγῆς στους μετεκπαιδευόμενους Δασκάλους και ακολούθησε μία συνεπή προς τις αξίες πορεία, ὅπως φαίνεται και από το κείμενο που ακολουθεί:⁵⁷² «Με πρόταση του Καθηγητή Ι. Κακριδή (1964) το Υπουργικό Συμβούλιο εξέλεξε τον Αλέξανδρο Παπαδερὸ στη θέση του Θεολόγου Παρέδρου του νεοσύστατου Π.Ι. του Υπουργείου Εθνικῆς Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠ.Ε.Π.Θ.).

Η Δικτατορία τον ἀπέλυσε (1967). Αποκαταστάθηκε με τον βαθμό του Συμβούλου (1974). Αποχώρησε το 1999. Ενδιαμέσως υπηρέτησε στην Επιτροπή Διοικήσεως και Διαχειρήσεως του Πανεπιστημίου Κρήτης (1975 -1976) και ως Ειδικὸς Σύμβουλος στο ΥΠ.Ε.Π.Θ. (1982-84), με αρμοδιότητα ἐπὶ των Θρησκευμάτων. Οι υπηρεσίες αυτές προσφέρθηκαν παράλληλα προς τη διεύθυνση της Ο.Α.Κ.⁵⁷³». Η φωτογραφία που παρατίθεται στη συνέχεια είναι παρμένη από το βιβλίο του καθηγητή μου, Παρέδρου στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αλεξάνδρου Παπαδερὸυ.

Εικονίζονται οι Σύμβουλοι και οι Πάρεδροι που ορκίστηκαν ενώπιον του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γεωργίου Παπανδρέου. Ο Αλέξανδρος Παπαδερός που βρίσκεται δίπλα στον πρωθυπουργό διάβασε τον όρκο⁵⁷⁴

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΟΥ Α.Π.Θ., Ι. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗΣ

Η ανάθεση της προεδρίας στον Ι. Θ. Κακριδή σηματοδοτούσε την από- φαση της τότε κυβέρνησης να μεταρρυθμίσει εκ βάθρων την Ελληνική Εκ- παίδευση. Ο Ι. Θ. Κακριδής, γνωστός από τη δίκη των τόνων, αποτελούσε ασφαλές εχέγγυο για την υλοποίηση της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Παραθέτουμε την απόφαση της δίμηνης απόλυσης του Ι. Θ. Κακριδή από τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης⁵⁷⁵.

«Η Φιλοσοφική Σχολή δεν είναι παλαιστρα προς διδασκαλίαν των ερίδων και της εχθρότητος, αλλ' ιερόν τέμενος σκοπόν έχουσα την μόρφωσιν των διδασκομένων ου μόνον από απόψεως στενώς επιστημονικής, αλλά και από απόψεως ήθους και χαρακτήρος των μελλόντων διδασκάλων του Έθνους προς τον σκοπόν της εξυψώσεως του φρονήματος αυτών. Δια ταύτα: Ίδον τα άρθρα 326 και 327 του Νόμου 5343 «περί οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών», Επιβάλλει εις τον Ιωάννην Κακριδήν, Καθηγητήν του Πανεπιστημίου Αθηνών, δια την εν τω κατηγορητηρίω αναφερομένην παράβασιν, ως αυτή περιορίζεται εν τη ενάτη σκέψει της παρούσης, την πειθαρχικήν ποινήν της προσωρινής απολύσεως δύο μηνών και τα τέλη της παρούσης. Εκρίθη και απεφασίσθη εν Αθήναις, τη ενδεκάτη (11η) Ιουλίου 1942».

Ο Πρόεδρος

Π. Τριανταφυλλάκος

Ο Γραμματεύς

Δ. Κοντογιάννης

Στη μεταρρυθμιστική προσπάθεια προστέθηκε και διετής μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η διετής μετεκπαίδευση των Δασκάλων ανατέθηκε εφεξής στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, το οποίο δυστυχώς καταργήθηκε το 1967 από το δικτατορικό καθεστώς. Παραθέτουμε φωτογραφία και ένα άρθρο του προέδρου του Π.Ι., Ι. Θ. Κακριδή, που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό του Π.Ι. το 1965, με τον τίτλο: ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ, όπου διαφαίνεται το πνεύμα και η προσήλωση στην ελληνική γλώσσα και στην ελληνική παράδοση.⁵⁷⁶

**Στη φωτογραφία εικονίζεται ο πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου,
καθηγητής Ιωάννης Θ. Κακριδής.**

ΕΤΟΣ Α'
ΑΡΘΡ. 4-6**ΔΕΛΤΙΟΝ**ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ-
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ
1965**ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ****ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ****ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ****Τοῦ κ. Ι. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗ****Προέδρου τοῦ Π. Ι.**

Θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ ν' ἀρχίσω μὲ μὴν ἱστορία προσωπική: Ὅταν στὰ 1955 κυκλοφόρησε ἡ Ἱλιάδα, μεταφρασμένη ἀπὸ τὸν Καζαντζάκη μὲ τὴ δική μου συνεργασία, μὲ πήρε κάποια μέρα ἕνας γνωστός, μορφωμένος ἄνθρωπος, γιὰ νὰ μοῦ πῇ πόσο εἶχε ἀγαπήσει μὲ τὴν ἀκατανόητη γλώσσα ποὺ διάβαζε στὴ μεταφράσή μας. Στὸ ἐρώτημά μου, τί τὸν εἶχε συγχόσει τόσο, ἀποκρίθηκε: Μὰ οὔτε τὴν πρώτη φράση κατέλαβα! -Τὴ μάνητα, θεά, τραγούδα μας-. Τί θὰ πῇ μάνητα; Ἡ ἀπάντησή μου φερόμηναι πὺς θὰ τὸν στενοχώρησε: Ἀκου, φίλε μου! Τὴ λέξη μάνητα, μὲ τὴ σημασία τοῦ θυμὸς ποὺ βαστάει, τὴ χρησιμοποιοῦν καὶ σήμερα ἰδοὺ καὶ ἐκεῖ στὴν Ἑλλάδα. Αὐτὸ δὲν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ τὸ γνωρίζῃς. Τὴ χρησιμοποιοῦν ὅμως συχνὰ καὶ ὁ Κορινθίος στὸν Ἑρωτόκριτο, καὶ αὐτὸ ἔπρεπε νὰ τὸ γνωρίζῃς. Ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ φαντασθῶ Ἑλλήνα κάποιος μορφωμένο, ποὺ νὰ μὴν ξέρῃ τὸν Ἑρωτόκριτο. Ἀφήνω ποὺ ἡ λέξη μάνητα εἶναι γνήσια ἑλληνικὴ καὶ συγγενεῖς μὲ τὴ λέξη μῆνις, ἀκριβῶς αὐτὴν ποὺ χρησιμοποιοῦν ὁ Ὅμηρος.

Εἶναι κοινὸ καὶ μαζὶ θλιβερό νὰ τὸ λέγ κανεὶς: ὁ κόσμος νομίζει πὺς δὲν πρέπει νὰ ξεφύγουμε ἀπὸ τὴς 800-1000 λέξεις ποὺ χρησιμοποιοῦμε στὴν καθημερινή μας κοινὴν, ἀλλοιὸς γράφουμε μαλλιάρ' νὰ μὴ μεταχειριζόμαστε, οὔτε κἀν στὴν ποίησι, τὸν ἀνεξάντλητο πλοῦτο τῆς νεοελληνικῆς λέξεως γνήσια ἑλληνικῆς, μόνο καὶ μόνο γιὰτὶ πολλοὶ μορφωμένοι, ἔς τοὺς ποίητες, Ἑλληνες μποροῦν νὰ ξέρουν δυὸ καὶ τρεῖς ξένες γλώσσες, τὴ δική τους ὅμως δὲν τὴν ξέρουν, ἔξω ἀπὸ αὐτὴν ποὺ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὴς καθημερινῆς τους ἀνάγκης καὶ ἀπὸ τὴν ἔχει πάντα ὑποδαιμονετικὴ γλώσσα τὸν ἐφημεριδίου.

Ἐνα πρέπει νὰ ξέρομε ἕλοι: στὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ, προπαντὸς τῆς ἀπόμακρης ἐπαρχίας, σφύζονται οὔποι γραμματικοὶ καὶ συντάξεις ἀρχαίης, προπαντὸς ὅμως λέξεις ἑλληνικῆς ἐξόχως λεξιμολογικῆς στὴν καθημερινὴν ὁμιλίαν τὸν ἀστών. Ὅπως οἱ ἄλλοι τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ, τὸ ἴδιο καὶ στὴ γλώσσῃ ὁ λαὸς εἶναι πολὺ πρὸ συντηρητικὸς ἀπὸ ὅ,τι οἱ ἄσσοι. Αὐτὸ θὰ πῇ πὺς ἡμεῖς ποὺ κολακευόμαστε νὰ μᾶς λένε μορφωμένους, ἔχουμε νοθεύει τὸν ἑλληνικὸ λόγον πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ὁ ἄλλος λαός.

Γιὰ νὰ μὴν κουράσω τὸν ἀναγνώστη μου μὲ τόπους καὶ συντάξεις, πράγματα θαρετὰ γιὰ ἑλως μας,

περὶν ὁμῶς στὸ λεξιλόγιον ἰδοὺ οἱ ἀρχαίης λέξεις ποὺ σφύζονται στὰ νεοελληνικὰ ἱδιώματα εἶναι σὰν τὴν ἄμμος τῆς θάλασσας. Μία μικρὴ ἐπιλογή ἀπὸ λέξεις ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ α μόνον: ἀγγερίζω, ἀγγερίφι, ἀγγάντια, ἀθιβολή, ἀκουραζομαι, ἀλαφιάζομαι, ἀλοσάχη, ἀμανίτης, ἀνασκουμπώνομαι, ἀνυφαντής, ἀπαντοχή, ἀπεικάζω, ἀπόκοτος, ἀποσπερίτης, ἀποσβολώνω, ἀποσώνω, ἀραχλός, ἀρίφνητος, ἀρμαθιά, ἀρμακός, ἀρμήνια, ἀφουγκράζομαι, ἀφραγωνίμαι. . . Παλιὰ λέξεις ἕλες, ἀναλλοίωτες ἢ μετασχηματιζόμενες, ἢ τὸ πολὺ σχηματισμοὶ νέου ἀπὸ παλιὰς ἑλληνικῆς ρίζης. Στὴ λέξη ἀνομψία τοῦ ἀγράφματος ἐμφαχῶς σφύζει ἡ ἀρχαία λέξη ἀνομψία, κρατάει μάλιστα καὶ τὴν ἀρχαία προφορά, γιὰτὶ οἱ ἀρχαίοι πρόφεραν ἀνομψία, ἔχι ἀνομψία. Γιὰ τὴ φωνή τοῦ σκύλου οἱ ἄσσοι χρησιμοποιοῦν τὴ λέξη γαυρίζω· ὁ χωρὶς ὅμως ποὺ λείπει πὺς ὁ σκύλος ἀλυστᾷ, κρατάει τὸ ἀρχαίον ὕλακτω.

Ὅταν πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια εἰσθῆκα στὴν Πάρο καὶ ἀνέβαινα τὸ βουνὸ μὲ συντροφιὰ ἕναν ἀγωνιάτη, πήρα νὰ τὸν ρωτῶ γιὰ τὴς ἀνομψίας κάθε βουναίου ποὺ εἶσκαμε. Μία στιγμὴ ὁ ἀγωνιάτης μοῦ ἰδεῖς ἕνα χορτάρι καὶ μοῦ εἶπε: αὐτὸ τὸ λέμε καρδαμίδα. —Ἄ, θὰ εἶναι τὸ κάρδαμο, ἔτσι τὸ λέμε ἡμεῖς, ἀποκρίθηκα ἐγὼ ὁ ἀνέσος. — Ὅχι, ἀπάντησε, ἄλλο τὸ κάρδαμο καὶ ἄλλο ἡ καρδαμίδα. Ἀργότερα στὸ γραφεῖο μου, ἀνοίγοντας τὸ λεξικόν, εἶδα μὲ ντροπὴν μου πὺς καὶ οἱ ἀρχαίοι Ἑλληνες ἐπεχώριζαν τὴν καρδαμίδα ἀπὸ τὸ κάρδαμο. Τὴν ἀρχαία λέξη καρδαμίδα, πὺς ἐγὼ ὁ φιλόλογος τὴν ἀγνοοῦσα, ὁ ἀγράφματος Παριωνὸς τὴν ἔξερε, ἔχι δέδοκα γιὰτὶ τὴν εἶχε εἶρει στὸ λεξικόν, ἀλλὰ γιὰτὶ τοῦ τὴν εἶχε κληρονόμησει ἡ προφορικὴ παράδοση τὸν αἰῶνα.

Θὰ μπορούσα χωρὶς δυσκολία νὰ συμπληρώσω τὸ ἄρθρον μου συνεχίζοντας τὸν κατάλογον ἀπὸ λέξεις, ποὺ ὁ λαὸς τὴς κρατᾷ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ποὺ ἡμεῖς οἱ ἄσσοι δὲν τὴς ξέρομε, εἴτε γιὰτὶ δὲ μᾶς χρειάζονται μὲ τὴ ζωὴ ποὺ ζοῦμε στὴς πολιτεῖς, εἴτε γιὰτὶ τὴς ἀντικαταστήσαμε μὲ ἄλλες. Μία φορὰ, τὰ γλωσσικὰ ἱδιώματα στὰ χωρὶς διατηροῦν πολὺ περισσότερο ἀρχαίκα στοιχεῖα ἀπὸ ὅ,τι ἡ γλώσσα τὸν μορφωμένου.

Ἐνα πολὺτιμον στοιχεῖον ποὺ κράτησε ἡ γλώσσα

μας από τα παλιά χρόνια είναι η πλαστικότητα της. Η ελληνική είναι η μόνη σύγχρονη ευρωπαϊκή γλώσσα που μπορεί να πιάσει όσες θέλει νέες λέξεις με το να ενώσει δύο απλές. Έχουμε χιλιάδες σύνθετα λέξεις από τα δημοτικά, από τα κλασικά, από τα αλεξανδρινά, από τα βυζαντινά χρόνια χιλιάδες σύνθετα στα δημοτικά μας τραγούδια, στη λόγια ποίηση, ακόμα στην καθημερινή μας ομιλία. Και μπορούμε να πιάσουμε και άλλα.

Βαθύφωνος, πολυδάκρυτος, πολύπικρος είναι επιθετικά δημοτικά και τα χρησιμοποιούμε κι εμείς σήμερα. Και αν όμως οι απλές λέξεις που ενώθηκαν είναι πάλι ξεκαθαμένες, μπορούμε να ανανεώσουμε το παλιό σύνθετο με τις νέες λέξεις που αντικατάστησαν τις παλιές. Σημασία δεν έχει αν τα παλιά σύνθετα διατηρήθηκαν ή όχι, σημασία έχει πως η γλώσσα μας κρατεί άρραστη την ικανότητα να προχωρήσει νέους σχηματισμούς. Το δημοτικό επιθετικό για τους κύνους **δουλιχοδείροι** σχηματίστηκε από το **δουλιχός** (μαρκός) και το **δείρη** (λαμός), λέξεις που τις έχουμε από αιώνας ξεχάσει. Δεν παράζει! Έχουμε το κρητικό **μακρολαϊμουδάτος**, που αποδίδει εύκολα το δημοτικό επιθετικό.

Ας σημειώσω εδώ μερικά σύνθετα λαϊκά επιθετικά, που λαμβάνουν από φως και όμορφιά: **μάτια θαλασσινόμπλαδα κοπέλες λιγναστράγαλες**, **ξύπνα, δαγτυλιδόστομη**, **οι-γι-άντρες**, **οι καλοί, οι καστοροπολεμάρχοι**, **μάθε μου χορογογόνανε** και **κυνκλοπερπατούση**. Και ουσιαστικά και ρήματα άφθονα: **να πάρω διαμαντοπέτρες**, **να το πετροβολήσω**, **κοιμήσου**, **γιέ μου**, **καλογιέ**, **δμοφρε διωματάρη**, **για να γληγοροκοιμηθής** και για **ν' αργοζυμνήσης**.

Για την άγρια αυτή πλαστική δύναμη της ελληνικής γλώσσας κάθε Ιταλός είναι μικρός.

Ας προχωρήσουμε όμως πέρα από τις τυπικές λέξεις και ας αναζητήσουμε πού σύνθετους εκφραστικούς τρόπους στο λόγο μας, που να μας δίνουν με τον άρχαιο πάλι λόγο.

Σ' ένα κλέφτικο τραγούδι άκουσε:

Σ' έλε τον κόσμο ξεστεινός, σ' έλε τον τόπο ήλιος,
στην έρημη την Προάμνητα ένα βαρέ σκατάδι.
Μόνο ο γόλιος χόρται, μόνο και το γεγυράρι!
— Νουδέ ο γόλιος χόρται, νουδέ και το γεγυράρι!
το Γαλατάκι σκούσαν στην Προάμνητα άπαιδίτα.

Σ' ένα δεύτερο κλέφτικο τραγούδι οι Τούρκοι, καθώς αέρουν σκιάδα μια νύπανηρ, τη σπρώχνουν να τρέχει:

Περάντα, στήν περάντα, άστρο, περάντα, νουτερούλα!
Μή σέ δουράνουν το φίλοτά, μή σέ δουράναι ή γούνα;
— Δέ με δουράνουν το φίλοτά, δέ με δουράναι ή γούνα,
μόν' με δουράναι το παιδί, πού τ' άφταει στην κόττα!

Ένα τρίτο παράδειγμα από μια παραλογή. Ο άντρας γαρριμένος από τα ξένα και άγνώριστος άκούμα, ρωτάει τη γυναίκα γιατί κλαίει:

Γιατί διακόζεις, Βλάχα μου, και δουρανοστενάζεις;
Μόνο πινός, μόνο διαός, μόν' έχω κακό μόνο;
— Μότε πινός, μότε διαός, μήτ' έχω κακό μόνο.
Ξένε μου, κι αν έδωκα και αν δουρανοστενάζω,
τόν άντρα έχω στην ξενιτιά είδα και δέκα χρόνια.

Τι κοινό έχουν τα παραδείγματα αυτά; Κάποιος ρωτάει κάποιον για κάτι και κάνει διάφορες ό-

ποθέσεις ο ίδιος — όλες άστοχες —, για να βρή τη λύση. Στην άπάντησή του ο δεύτερος άποκρούει πρώτα τις υποθέσεις που έκανε ο πρώτος, και έπειτα δίνει τη σωστή άπάντηση στην άπορία του. Το θέμα αυτό, που το όνομάζουμε θέμα των άστοχων έρωτημάτων, άπαντά στην ελληνική γραμματεία μόνο στο νεοελληνικό τραγούδι και στον Όμηρο. Πρίν άναμετρήσουμε τη σημασία που έχει η πιστοποίηση αυτή, ας δούμε μερικά δημοτικά παραδείγματα:

Στην 6η ραφινιά της 'Ιλιάδας ο Έκτορας μπαίνοντας στο σπίτι του, καθώς δέ βρίσκεται τη γυναίκα του την Αντιρόχη, ρωτάει τις σκιάδες:

Έλάτε έσείς οι σκιάδες, πότε μου την πόσα δέχθηα τόρρα;
πού πήγε ή Αντιρόχη σφόντατος ή χυνοθεσπρόντα;
Μόνο οι κόμμα συντηγίδα της, μή οι κοινάδα έλγες;
Γιά άνέβα με τις καλαλιέφους άρχάντισσε, πού πάνε
στη σφάραθ θεά παρόκληση, την Άθρηά, να κάνουν;

Και η έρπιαστη σκιάδα άποκρίνεται:

Μέτε οι κόμμα συντηγίδα της γιά σέ κοινάδα έλγες,
μήτε και με τις καλαλιέφους άρχάντισσε, πού πάνε
στη σφάραθ θεά παρόκληση, την Άθρηά, να κάνουν;
μόνο στο μέγα πάγω άνέθηκε...

Ένα δεύτερο παράδειγμα: Στην άρχή της 'Ιλιάδας ο Άχιλλέας μιλώντας μπροστά στη σύναξη των Έλλήνων προτείνει να ρωτήσουν κάποιον μάντη, γιατί ο Απόλλωνας θέλωσε μαζί τους και τους έστειλε το φοβερό θανατικό:

Μόνο κοινά ταμα τοῦ Άεϊνν, μόνα τρανή θεοία;

Και ο Κάλχας ο μάντης δίνει την άπάντηση:

Μέτε κοινά ταμα τοῦ Άεϊνν, μόλι τρανή θεοία;
χολάζει μόνο πού ο Άγαμέμνωνας το Χρόνη δέ σέβαστη...

Καθώς βλέπουμε, το θέμα είναι άκριβώς το ίδιο, όπως το βρήκαμε στα δικά μας τα τραγούδια. Και είναι χαρακτηριστικό πως και στον Όμηρο το πιστοποιούμε συχνά, πάνω από δέκα φορές, κάτι που δείχνει πως έχουμε να κάνουμε μ' ένα τυπικό θέμα, όπως τυπικό είναι και στη δημοτική μας ποίηση.

Το θέμα όμως των άστοχων έρωτημάτων δεν είναι το μόνο κοινό στοιχείο άνάμεσα στα δημοτικά έπη και στο νεοελληνικό δημοτικό τραγούδι. Όταν ο Όδυσσεύς στο αο της Όδύσσειας έρίσκει τον πατέρα του στο χτήμα τους και το φανερώνεται, έκείνος στην άρχή δέ θέλει να τον πιστέψη, γι' αυτό το ζήτησε σημάδια. Σημάδια γυράει και στο νεοελληνικό τραγούδι ή γυναίκα από τον άντρα της, που έρτασε άγνώριστος κι αυτός από τα ξένα. Ας δούμε πως διατυπώνουν την άπαίτησή τους ο Αιάρτης τοῦ Όμήρου από τη μητέρα ή Αυγερή τοῦ τραγουδιού μας από την Άλλη:

Εί μόν' οἱ Όδυσσεύς γε έμός πώς άνθάδ' έλάντες,
σέμα τί μου νόν είαι άνοσευδής, δέρε πεπνυμένα.

— Αν είσαι σέ ο άντρας μου, αν είσαι σέ ο καλός μου,
πώς μου σέμαθαι τοῦ σπυδιού, και τότε να πιστέψω.

Θαρρείς πως ο σημερινός λαϊκός τραγουδιστής είχε μπροστά του το δημοτικό καίμενο και το μεταφράζει λέξη με λέξη, ενώ είναι βέβαιο πως δεν το ήταν γνωστή ούτε ή ύπαρξη τοῦ Όμήρου.

Ένα τρίτο παράδειγμα: Στο τραγούδι της Λιτογίνης, όταν οι άρχοντες και οι μητροπολιτάδες έρ-

χωνται στην κόρη και της προξενίσουν τον Κωσταντή, ίσως απαντάται:

Δέ φίλε τον, δέ χρήσιμ τον, δέν καταδέχομαι τον,
δὲ φίλε ἐγὼ τὰ μέγα σου φεγγίτες στὸ κατώ,
δὲ φίλε τὸ κομμάτι σου κοιτούσα στὴν αἰὼν μου,
νὰ κοιτούσῃς αἱ κόρες μου, νὰ σῶζω τὸ δαδί μου!
Δὲ φίλε τὰ ποδάρια σου στοὺς στάβλους μου καλοῦμαι,
νὰ καλοῦμαι τ' ἄλλα, νὰ δένουν τὰ μουλάρια!
Δὲ φίλε ἐγὼ τὰ χέρια σου σκέπας στὸν ὁδὸ μου!
Δὲ φίλε τον, δέ χρήσιμ τον, δέν καταδέχομαι τον!

Τὴν ἀπάντησιν τῆς ἀκατάδεχτης κόρης θὰ τὴ μεταδώσουν οἱ προξενητάδες στὸν Κωσταντὴ ἀπὸ τὴν ἀρχή, λέξη μὲ λέξη, ἔξω ἀπὸ τίς ἀναγκαῖες μεταβάσεις στίς ἀντωνυμίες καὶ στὰ πρόσωπα τῶν ρημάτων:

Δὲ φίλε σε, δέ χρήσιμ σε, δέν καταδέχομαι σε,
δὲ φίλε αὐτὴ τὰ μέγα σου φεγγίτες στὸ κατώ,
δὲ φίλε τὸ κομμάτι σου κοιτούσα στὴν αἰὼν της καὶ.

Λίγο πιὸ ὕστερα ὁ ἴδιος ὁ Κωσταντὴς θὰ τὸ παραπονεθῇ στὴ μάνα του:

Δὲ φίλε με, δέ χρήσιμ με, δέν καταδέχομαι με,
δὲ φίλε αὐτὴ τὰ μέγα σου φεγγίτες στὸ κατώ,
δὲ φίλε τὸ κομμάτι σου κοιτούσα στὴν αἰὼν της καὶ.

Τρεῖς φορές ξαναγυρίζουν τὰ ἴδια λόγια τὸ θέμα ἔχει τὸ ἀκόλουθο σχῆμα: ἡ κόρη δίνει ἐντολὴ στοὺς προξενητάδες νὰ μεταδώσουν τὴν ἐντολὴ σ' ἕναν τρίτον οἱ προξενητάδες τοῦ τὴ μεταβιβάζουν, καὶ αὐτὸς ἀργότερα τὴν ἐπαναλαμβάνει στὴ μητέρα του.

Ἀκριβὲς τὸ ἴδιο σχῆμα βρίσκεται στὸ Β τῆς Ἰλιάδας: ὁ Δίας δίνει ἐντολὴ στὸν Ὀνειρο νὰ μεταδώσῃ μὲν ἐντολὴ στὸν Ἀγαμέμνονα ὁ Ὀνειρος τοῦ τὴ μεταβιβάζει, καὶ ἔκείνος ἵπαιτα τὴν ἐπαναλαμβάνει στοὺς ἄλλους βασιλιάδες. Καὶ ἔδω ἡ ἐπανάληψή γίνεται λέξη μὲ λέξη, ἔξω πάλι ἀπὸ τίς ἀποχωρητικές ἀλλαγές στίς ἀντωνυμίες καὶ στὰ ρήματα:

(Ὁ Δίας στὸν Ὀνειρο)

Ἰσάρως τον γυνὴ τοὺς μακρομήλλους Ἀργεῖτες ν' ἀρμώσῃ
ἦνεν ἡ στιγμή καὶ τὸ κλειτόφρον τὸ κῆτος θὰ κατήσῃ
τὸν Τρώων οἱ ἀδύνατοι στὸν Ὀλεῖμα πᾶ δὲν κρατοῖνε
δυσὶ γυνέμε... τῶρα

(Ὁ Ὀνειρος στὸν Ἀγαμέμνονα)

Προσέταξιν ἐντός τοὺς μακρομήλλους Ἀργεῖτες ν' ἀρμώσῃς
ἦνεν ἡ στιγμή καὶ τὸ κλειτόφρον τὸ κῆτος θὰ κατήσῃ
τὸν Τρώων οἱ ἀδύνατοι στὸν Ὀλεῖμα πᾶ δὲν κρατοῖνε
δυσὶ γυνέμε... τῶρα

Πιὸ κάτω ὁ Ἀγαμέμνωνας θὰ ἐπαναλάβῃ κατὰ λέξη πάλι τὰ λόγια τοῦ Ὀνείρου στὴ συνέλευση τῶν βασιλιάδων.

Θὰ μπορούσα νὰ δώσω καὶ ἄλλα παραδείγματα, προτιμῶ όμως νὰ δοῦμαι νὰ δοῦμε τὸ πρόβλημα στὸ σύνολό του. ἔχουμε ἐκφραστικούς τρόπους κινήσει στὸν Ὀμηρὸ καὶ στὸ νεοελληνικὸ δημοτικὸ τραγούδι — καὶ ποῦθεν ἄλλοι; οὐτὴν ἄλλη ἀρχαία ποίησι τούς βρίσκουμε οὐτὴν παζογραφία; οὐτὴν στὴ γραμματεία τῆς δοξαντινῆς οὐτὴν τῆς νεώτερης; Ἐλλείδες. Πῶς νὰ ἐξηγήσουμε αὐτὴ τὴν ἀποκλειστικότητα; Ὀμηρος - δημοτικὸ τραγούδι, ὅταν μάλιστα ἀνάμεσα στὰ δυὸ αὐτὰ κείμενα μεταλαβῶν τρεῖς χιλιάδες κάπου χρόνια; Ὅτι ὁ νεώτερος ἑλληνικὸς λα-

ὅς, δὲταν ἔπλασε τὰ τραγούδια του, δανείστηκε τὰ στοιχεία τοῦ μελιτεῖσματος ἄμεσα ἀπὸ τὸν Ὀμηρὸ, ἀποκλείεται. Πρῶτα πρῶτα πού τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα τοῦ ἦσαν ἀγνωστὰ καὶ νὰ τὰ ἔζηρε ὁμοῦ, δὲ θὰ ἐνδιαφερόταν εἰς αὐτὰ νὰ ζεσηκώσῃ τοὺς ἐκφραστικούς του τρόπους. Μία λύση ὑπάρχει, ἡ μόνη σωστή: τὰ θέματα ποὺ προεῖχαμε, τὰ ἀστοχὰ ἐρωτήματα, ἡ ἐπανάληψις τῆς ἐντολῆς καὶ ἀνέκουν τὸ δίχως ἄλλο στὴ λαϊκὴ ταχυντοπία; πρέπει λοιπὸν ὁ Ὀμηρος νὰ τὰ δανείστηκε ἀπὸ τὰ λαϊκὰ τραγούδια τῆς ἐποχῆς του; ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ σημερινὸ δημοτικὸ τραγούδι τὰ κληρονόμησε ἀπὸ τὴν προφορικὴ παράδοσιν μέσα στοὺς αἰῶνες, καθὼς τὰ τραγούδια παρνοῦσαν ἀπὸ τὸν πατέρα στὸ γιὸ καὶ ἀπὸ τὴ μάνα στὴν κόρη. Ἡ λόγια ποίησις περιφρονῶσε τοὺς λαϊκοὺς αἰῶνες ἐκφραστικούς τρόπους, καὶ γι' αὐτὸ δὲν τοὺς βρίσκουμε οὐτὴν ἄλλη ἀρχαία γραμματεία οὐτὴν στὴ μεσαιωνικὴ οὐτὴν στὴ νεώτερη προσωπικὴ ποίησι. ἔχουμε ἐπίγνωσι τί σημαίνει αὐτό; Σημαίνει πῶς τουλάχιστο ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ὀμήρου ὡς σήμερα τὸ δημοτικὸ τραγούδι ζῇ στὴν προφορικὴ παράδοσιν τῶν Ἑλλήνων, περνώντας ἀπὸ τὴ μὴ γενιὰ στὴν ἄλλη καὶ κρατώντας πολλὰ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ του στοιχεῖα, στὸ παίξιμα τῶν μορφοσημάτων ποὺ τὸ περιφρονῶσαν. Μία θαυμαστὴ λαϊκὴ ποίησις, ποὺ ἄφησε ἴχνη στὸ ἔργο τοῦ μεγάλου Ὀμήρου καὶ ὕστερα, ἀγνωσμένη καὶ παραμελημένη, ἔζησε χιλιάδες χρόνια πάνω στὴ γῆ αὐτῇ, γιὰ ν' ἀρχίσῃ νὰ προσέχεται καὶ νὰ ἀποθησαυρίζεται μάλισ ἀπὸ τίς ἀρχὲς τοῦ περασμένου αἰῶνα.

Καὶ πόση χαρὰ στὸ δάκρυα — στὸν Ἑλληνα δάκρυα — νὰ μπορῇ κάθε τόσο νὰ παραλήλῃ καὶ νὰ φωτίσῃ τὸν Ὀμηρὸ ἀπὸ τὸ δημοτικὸ μας τραγούδι, ποὺ στέκει πολὺ πιὸ κοντὰ στὰ παιδιὰ μας!

Καὶ ὁ παραλληλισμὸς αὐτὸς δὲν περιορίζεται στὰ μορφικὰ μόνον στοιχεία τοῦ λόγου; ἀπλώνει πολὺ συχνὰ καὶ στὸ περιεχόμενο: Ὅταν ὁ μαθητὴς διαβάσῃ στὴν Ὀδύσσεια πῶς ἡ Ναυσικαῖα, ἡ βασιλοπούλα τῶν Φαιάκων, ἦταν μοναχοκόρη μέσα σὲ πέντα γιούς; πῶς καὶ ἡ Ἀνδρομάχη στὴν Ἰλιάδα ἦταν μοναχοκόρη καὶ εἶχε ἑπτὰ ἀδερφοὺς, ὁ καθηγητὴς θὰ τοῦ θυμίσῃ τὸ δημοτικὸ τραγούδι τοῦ Νεκροῦ Ἀδερφοῦ:

Μόνα, μὲ τοὺς ἐννὶ σου γιούς, τὴ μὴ σου θυγατέρα...

Ἄν στὸ ἕνα παράδειγμα οἱ ἀδερφοὶ εἶναι πέντε, στὸ ἄλλο ἑπτὰ καὶ στὸ τρίτο ἐννέα, δὲν ἔχει καμιά σημασία; σημασία ἔχει πῶς ἀναφέρεται μὴ μόνον κόρη μέσα σὲ πολλὰ ἀδέρφια. Καὶ τὸ θέμα τῆς χαϊδεμένης μοναχοκόρης μέσα σὲ πολλοὺς ἀδερφοὺς δὲν εἶναι ἐπινοήσις ποιητικὴ, ἀσχετὴ μὲ τὴ ζωὴ. Εἶναι τὸ ὄνειρο τῆς Ἑλληνίδας μάνας, εἴτε στὰ χρόνια τοῦ Ὀμήρου ζῶσα εἴτε σήμερα ζῇ, ν' ἀποκτήσῃ πολλοὺς γιούς καὶ μὴ μόνον θυγατέρα, ποὺ ἀργότερα νὰ γεροκομήσῃ τοὺς γονεῖς της. Γι' αὐτὸ θὰ θυμίσουμε στὰ παιδιὰ στὸ σχολεῖο καὶ τὸ νυχτικὸ τραγούδι ποὺ τραγουδοῦν οἱ κοπέλες τὴν ὥρα ποὺ ἐδραγοῦν τὴ νύφη στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ:

Νύφη μου, ζήστετε νερὸ καὶ ἔλαιον φεγγάρι,
... στὸ αἶμα τὸ καθαρό, στὴ γυναικὴ ποὺ ἡθελε
σὺν κομπόσῃ νὰ σταθῇ, σὺν ἀρίνῳ νὰ οἰώσῃς
καὶ σὺ κελὶ, γύναιον καὶ ν' ἀνθήσῃς, νὰ καρπιάσῃς
ἐγὼς ἐννὶ ν' ἀμύθης καὶ μὴ γύναιον ἔλτα.

Έτσι τα παιδιά μας θα νιώσουν βαθύτερα πόσο Έλληνες είναι, καθώς θα δουν άλλη μία φορά το ταπεινό νεοελληνικό δημοτικό τραγούδι να δίνεται με τον Όμηρο.

Ένα άλλο παράδειγμα:

Στην Ίλιάδα, την ώρα που ο άγριος τόνος Έλλήνων, για να γλιτώσουν το κορμί του νεκρού Πάτροκλου από τα χέρια των Τρώων, βρίσκεται στην άκμή του, άκουσε πώς το μέρος αυτό της μάχης ο Δίας το έχει σκοπεύσει με πυκνή καταχνιά, ενώ οι δίοι των υπόλοιπων κάμπος της Τροίας Έλληνες και Τρώες πολέμοιο κάτω από την καυτερή λάμψη του ήλιου. Μένο δυνάμει γυρνούν γύρω από το πτώμα του Πάτροκλου παλεύοντες μέσα στο σκοτάδι της ομίχλης.

Τι νόημα έχει αυτή η τοπική καταχνιά; Αν στην πραγματικότητα μπορεί ποτέ να σκοπεύει καταχνιά μια μόνο περιοχή του κάμπου, την ώρα που ο ήλιος λούζεται στο φως, αυτό είναι κάτι που δε μας επιτρέπει να το ρωτήσουμε γιατί η ποίηση δεν ενδιαφέρεται τόσο αν, ότι παρουσιάζει γι' αληθινό, μπορεί πραγματικά να γίνει ή όχι. Έκείνο που έχουμε να ρωτήσουμε είναι γιατί ο ποιητής χρησιμοποιεί το θέμα της τοπικής καταχνιάς; πού; ποιητικώς σκοπός; εξηγηται; αυτή η διαφοροποίηση ανάμεσα στο γενικό πεδίο της μάχης και στην περιοχή που κέντρο της έχει το άγνωστο κορμί του Πάτροκλου.

Τη λύση στο ερώτημα αυτό θα μας τη δώσει άλλη μία φορά το νεοελληνικό δημοτικό τραγούδι:

Σ' έβλεπ' τον κόσμο ξυπτηρά, σ' έβλεπ' τον κόσμο ήλιος
στη οχτώσση του λαλού όλο καπνός κι άνεμος.
Κάν' άπ' τα χιόνια τα παλιά, κάν' άπ' τα σκοτεινιά.
— Μωρ' άπ' τα χιόνια τα παλιά, μωρ' άπ' τα σκοτεινιά
τον Ντεληγιώργη κλείσανε οι άστροι Λαλιότερ.

Σε όλο τον κόσμο ήλιος και ξυπτηρά, και μόνο το ριζοσπάσι του λαλού δουλαγμένο μέσα στον καπνό και στην καταχνιά — γιατί; όχι δέχεται από τις πολλές νοσηφειές γιατί το άστοχο ερώτημα «κάν' άπ' τα χιόνια τα παλιά, κάν' άπ' τα σκοτεινιά» δείχνει πώς η μόνη φυσική εξήγηση της καταχνιάς θα ήταν τα χιόνια και οι παγωνιές. Και όμως δεν είναι έτσι η καταχνιά έχει νόημα, γιατί στο μέρος αυτό συμβαίνει κάτι και σημαντικό και ρεαλιστικό: Οι Τούρκοι Λαλιώτες έχουν αποκλείσει τον Ντεληγιώργη και οι λίγοι θα τον πιάσουν σκλάβο. Και ο λαϊκός ποιητής νιώθει τόσον καημό για το σκλαβισμό του περίφημου κλέφτη, ώστε απομονώνει την περιοχή του δράματος από τον υπόλοιπο κόσμο — την απομονώνει ριχνοντας πάνω της όχι φως, αλλά σκοτάδι και καταχνιά, ας να πενθή και η φύση για το χαμό του ήρωα.

Το ίδιο ακριβώς γίνεται και στην Ίλιάδα: το φως και το σκοτάδι είναι μοραφμένα στον τρωικό κάμπος άσχετα εντελώς με τη φυσική πραγματικότητα. Στην καταχνιά έχει δουλεύει η περιοχή, όπου γίνεται άγριος για το κορμί ενός Έλληνα ήρωα από τους πιο αντριωμένους, που ήταν και φίλος του Άχιλλέα. Μεγάλος ο καημός των συντρόφων για το χαμό του, και άκρως μεγαλύτερος αν άφηναν τους Τρώες να τους άρπάξουν το κουράρι του, για να το πατάσουν ύστερα στο σκυλιά και στα όρκα. Για τον ποιητή μέσα στη γενική μάχη η τοπική αυτή μάχη έχει πολύ μεγάλη σημασία — άκρως και για τις συνέπειές της — και γι' αυτό την απομονώνει από τον άλλο κόσμο, την

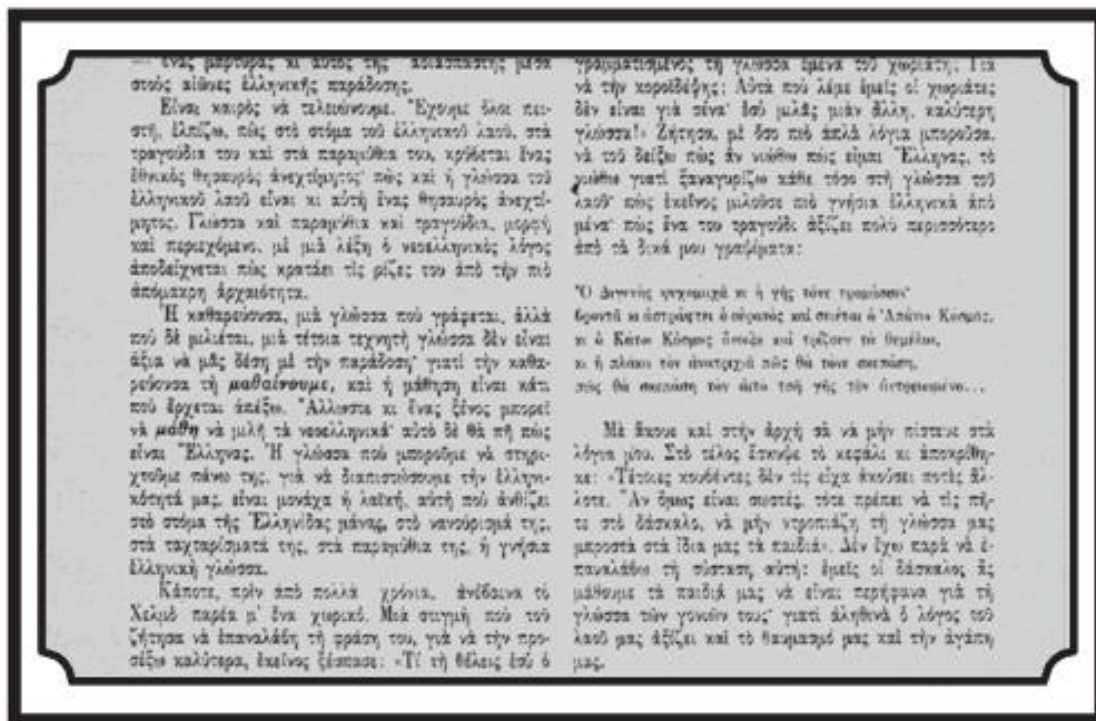
απομονώνει και αυτός με το σκοτάδι, που είναι το σύμβολο της ανθρώπινης σήψης.

Δεν είναι όμως το δημοτικό τραγούδι το μόνο που κρατάει αδιάσπαστη την ελληνική παράδοση από τους καιρούς του Όμηρου ως σήμερα είναι και όλα τα υπόλοιπα είδη του λαϊκού λόγου, το παραμύθι, η παράδοση, η εθιμική ιστορία, η παροιμία. Θ' αναφέρω ένα μόνο παράδειγμα από το παραμύθι:

Στα 1928 βρισκόμουν στα ξένα και μελετούσα την παράδοση του Μολδάβου, όπως μας τη δίνει ο Όμηρος στην Ίλιάδα. Ο Μολδάβος είναι ένας από τους πιο αντριωμένους Αιτωλούς ήρωες, που παθαίνει όμους νίος, και είναι η ίδια η μάνα του που προκαλεί το θάνατό του, επειδή έκαιγε της σκοτώνει τον άδερφό. Καθώς προχωρούσα στην άνάλυση των στοιχείων της δημοτικής διήγησης, έφτασα στο συμπέρασμα πώς η πρωταρχική μορφή της πρέπει να ήταν ένα παραμύθι πολύ πιο παλιό από τα χρόνια του Όμηρου. Το παραμύθι αυτό δοκίμασα να το άνασυνθέσω, άφρο στο μεταξύ είχα κάνει διάφορους συνδυασμούς και υποθέσεις:

Μία φορά κι έναν καιρό ήταν μια ριχτέρα, που τα παιδιά, μόλις γεννιόντουσαν, της πέθαιναν. Όταν άπόχτησε το τελευταίο, κι ήταν άγριο, άποράσισε να παραμυθιστεί τις Μοίρες, που στις τρεις μέρες θα έρχόντουσαν να μοιράσουν το μωρό της, για να μάθει αν αυτό κιν θα της άπόμεινε στη ζωή. Έκανε λοιπόν την κομμημένη δίπλα στην κόλπο του μωρού. Όταν έφτασαν οι Μοίρες, η πρώτη είπε: Να πεθάνει το μωρό τούτη τη στιγμή! Η δεύτερη σπληχνίστηκε τη μάνα που είχε χάσει τόσα παιδιά, και ζήτησε αυτό κιν να της το άφήσουν στη ζωή. Επειδή η πρώτη δε συμφωνούσε, η τρίτη Μοίρα, για να τις συμβάλλει, πρότεινε να πεθάνει το παιδί, μόλις θ' άποκαμύγταν ο δαυλός που άναβε την ώρα εκείνη στο τζάκι. Έτσι συμφώνησαν οι Μοίρες, μόλις όμως χάθηκαν, η μάνα έτρεξε στο τζάκι, τράβηξε το δαυλό από τη φωτιά, τον έδωσε και τον φύλαξε προσεχτικά στο σεντούκι της. Έτσι το παιδί έμεινε στη ζωή, τράνεψε και έγινε ένα αντριωμένο παλικάρι. Όταν όμως κάποτε σκότωσε — είτε κατά λάθος είτε άπαιχτάς — το θετό του, τον άδερφό της μάνας του, εκείνη, για να τον τιμωρήσει, έδωσε το δαυλό από το σεντούκι της και το έριξε στη φωτιά. Μόλις το ξύλο άποκάμυξε, έπιασε και ο νίος στο χόμα νεκρός.

Φυσικά, η άνασύνθεση του προσημνητικού παραμυθιού που άπαιχτήσα τότε, ήταν δοκιμαστική και δεν περνούσε τα όρια μιας άπλης πιθανότητας. Άργότερα, όταν είχα πιά γυρίσει στην Ελλάδα και τυπώσει τη μελέτη μου, άνακάλυψα πώς το παραμύθι, όπως άκριβώς το είχα άνασυνθέσει για τα προσημνητικά χρόνια, ζούσε άκόμα σήμερα στην Κύπρο με μικρές ή μεγαλύτερες διαφορές ζή και στην Αιτωλία οι τρεις παραλλαγές, στη Μακεδονία οι δύο παραλλαγές, και στη Φθιώτιδα, και ένας Θεός το ξέρει σε ποιές άλλες άκρως γενικές της Ελλάδας οι γενρότισσες το άνασυνθέτουν στα έγγονά τους, χωρίς να το άνασυνθέτουν πόσο παλιότερη παρακαταθήκη κρατούν στη μνήμη τους, χωρίς να το άνασυνθέτουν πώς στο στόμα τους ξαναζή ένα παραμύθι πλασμένο στην Ελλάδα πριν από τρεις χιλιάδες και πάνω χρόνια και που από τότε περνάει από στόμα σε στόμα και από γενιά σε γενιά

ΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΚΘΕΤΕΙΣΕ ΑΡΘΡΟ ΤΗΣ Η ΣΟΦΙΑ ΓΕΔΕΩΝ ΜΕ ΤΟΝ ΤΙΤΛΟ: ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ⁵⁷⁷

Η Σοφία Γεδεών αναλύει και αναδεικνύει τους σκοπούς και τους στόχους του Π.Ι., που μεταξύ των άλλων ενέταξε στους σκοπούς του και την αναβάθμιση της διетуός μετεκπαίδευσης των δασκάλων. Ο γράφων συμμετείχε το 1966 στις εισαγωγικές εξετάσεις για εισαγωγή στην διετή μετεκπαίδευση και είχε τη μεγάλη τιμή να συναντήσει τους μεγάλους νεοέλληνες παιδαγωγούς: Κώστα Χάρη, Αλέξανδρο Παπαδερό, Θεόφραστο Γέρου, Αριστείδη Βουγιούκα, Τριαντάφυλλο Τριανταφύλλου, Αντώνη Μπενέκο και πολλούς άλλους που αποτέλεσαν πρότυπα στην μετέπειτα πορεία του.

Το παράδοξο και ανεξήγητο είναι ότι όταν το Μ.Δ.Δ.Ε. στο Αμφιθέατρο του Μαρασλείου τίμησε κάποιους από τους μεγάλους αυτούς παιδαγωγούς ο γράφων, πρώην διευθυντής της

Μ.Π.Α και του Μ.Δ.Δ.Ε. δενπροσκληθήκε να παραστεί και να πει δυο λόγια για τους τιμώμενους, πουοι διοργανωτές της εκδήλωσης δεν είχαν τη σχέση Δασκάλου-μαθητή που είχε ο γράφων. Ο γράφων και από τη θέση του προέδρου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος αλλά και από τη θέση του προέδρου του ελληνικού ΙνστιτούτουΕφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης είχε προηγηθεί και είχε τιμήσει τους δασκάλους του.

Ακολουθεί το κείμενο της Σοφίας Γεδεών.⁵⁷⁸

ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Της κ. ΣΟΦΙΑΣ ΓΕΔΕΩΝ

Έπιτιμης Έκπαιδευτικής Συμβούλου

Το Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο έχει ιδρυθῆ ἐδῶ και λίγους μήνες με τὸν ἴδιο νόμο πού θέσπισε καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση. Ὁ νομοθέτης προίκισε τὴ χώρα μας με θεσμό, ἐπιστημονικὸ καὶ μορφωτικὸ, πού ἄλλοῦ λειτουργεῖ ἀπὸ πολλὰ χρόνια καὶ ἀποδίδει πλούσιους καρπούς.

Τί εἶναι τὸ Παιδαγωγικὸ Ίνστιτούτο; Ίσως ἡ ἀπορία νὰ μὴ θρίσκειται στὸ ἐπίκεντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς κοινῆς γνώμης. Γιατί δὲ φαίνεται ἀμέσως—ἀμέσως ἢ στενὴ σχέση τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ίνστιτούτου με τὰ καυτερὰ προβλήματα πού ἀπασχολοῦν τὸν Ἕλληνα γονέα: Μὲ τὴ θελήσιση π.χ. τῶν ἐξωτερικῶν ὄρων ἐργασίας στὰ σχολεῖα μας· τὴ θελήσιση τῶν διδασκικῶν βιβλίων· τὴν καλύτερη προσαρμογὴ τῶν προγραμμάτων στὶς ἀνάγκες τῶν καιρῶν μας· τὶς ἐξετάσεις καὶ τὸν τρόπο εἰσόδου στὶς ἀνώτατες σχολές· τὴ θέσιση σπουδῶν γιὰ νέες ἐπαγγελματικές ἐιδεικεύσεις κ.ἄ. παρόμοια.

Ὅμως, ἀν προσέξῃ κανεὶς τὴ διάταξη τοῦ νόμου πού προβλέπει τὴν ἴδρυση τοῦ Π.Ι., θὰ θεσπαιθῇ πὺς τὸ Ίνστιτούτο εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα μαζί. Συναρτῶνται με τὸ ἔργο του καὶ ἀποτελοῦν, θὰ μπορούσε νὰ πῇ κανεὶς, λόγο τῆς δημιουργίας καὶ λειτουργίας του.

Ἔτσι, ὅλοι ὅσοι ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν Παιδεία στὴν πράξη, ἐνδιαφέρονται ἔμμεσα καὶ γιὰ τὸ Παιδαγωγικὸ Ίνστιτούτο.

Τὸ Ίνστιτούτο θὰ μελετήσῃ τὶς καλύτερες λύσεις στὰ παραπάνω προβλήματα καὶ θὰ τὶς εἰσηγηθῇ στὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας. Αὐτὸ θὰ ἐπιτελεσθῇ τὴ δοκιμὴ καὶ τὴ θάσανό τους στὴν πράξη. Αὐτὸ θὰ τὶς διδάξῃ στοὺς ἐκπαιδευτικούς μας. Αὐτὸ θὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐφαρμογὴ καὶ τὴν ἀπόδοσή τους. Αὐτὸ θὰ προτείνῃ θελήσισεις.

Ἄς διαβάσωμε ὁμως καλύτερα τὴ σχετικὴ διάταξη τοῦ Νόμου καὶ ἄς δοῦμε πὺς ὀρίζει τὰ κατὰ μέρος ἔργα τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ίνστιτούτου.

Ὡς ἔργα του ὀρίζονται:

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῶν ἐκπαιδευτικῶν προ-

Ἡ μετεκπαίδευση τῶν διδασκικῶν στελεχῶν τῶν σχολείων κάθε τύπου.

Ἡ καθοδήγησις τοῦ ἐποπτικοῦ προσωπικοῦ γιὰ τὴ σωστὴ ἀσκήσις τῶν καθηκόντων του.

Τρεῖς λοιπὸν κύκλους δραστηριότητος διαγράφει ὁ Νόμος γιὰ τὸ Παιδαγωγικὸ Ίνστιτούτο. Πρῶτος στὴ σειρά ἔρχεται ὁ κύκλος τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν. Σωστά. Ἡ ἔρευνα εἶναι κατὰ τὸ βασικόν. Θὰ θαθαίνῃ τὴ γνώσις μας γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους, τὴ ζωὴ μας τὴν τωρινὴ καὶ τὴν παλαιότερη, τὸ θησαυρὸ μας τὸν πνευματικόν, τὰ παιδιὰ μας προπάντων, τὶς μορφωτικές τους ἀνάγκες καὶ τὰ μέσα πού θὰ τὶς ικανοποιήσουν πληρέστερα. Ἡ ἔρευνα δὲ θὰ εἶναι μόνον θεωρητικὴ. Θὰ προσφέρῃ τὰ δεδομένα, γιὰ νὰ λυθοῦν προβλήματα πρακτικά, ὅπως αὐτὰ πού σχετίζονται με τὸ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων, με τὶς μεθόδους διδασκικῆς ἐργασίας καὶ σχολικῆς ἀγωγῆς, με τὸ διδασκικὸ βιβλίο καὶ τὸ κάθε λογῆς βοήθημα, με τὴν καλύτερη ὀργάνωσις τῶν σχολείων μας πού προσφέρεται γιὰ τὶς σημερινές συνθήκες.

Ἔτσι οἱ γνώμες, πού θὰ ἐκφέρῃ τὸ Παιδαγωγικὸ Ίνστιτούτο, θὰ στηρίζονται ἐπάνω σὲ ἀσφαλῆ δεδομένα.

Ὅργανα, πού ἔργα τους εἶχαν νὰ γνωματεύουν γιὰ τὰ πράγματα τῆς Παιδείας, διέθετε τὸ ἑλληνικὸ κράτος καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἴδρυση τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ίνστιτούτου. Τὸ κυριότερο ὄργανο ὑπῆρχε τὸ Ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιο, πού λειτουργεῖ ἀπὸ τὰ 1914 καὶ ἐδῶ με διάφορες μορφές καὶ διάρθρωσις. Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ σύμβουλοι, κατὰ κανὸνα ἀριστοεῖς τῆς ἐκπαιδευτικῆς οἰκογένειας, ἀντιμετώπιζαν τὰ προβλήματα με βοήθῃ τους τὶς θεωρητικές τους γνώσεις καὶ τὴν προηγούμενη πείρα τους ὡς στρατευμένων ἐκπαιδευτικῶν. Μὲ θάσις τὰ δυὸ αὐτὰ ἐφόδια, τὴν κατάρτισις καὶ τὴν πείρα, πού τὰ πρόβλεπε ἄλλωστε καὶ ἡ νομοθεσία, κατέστρωναν προγράμματα, διατύπωναν μεθοδικές ὁδηγίες, ἐνέκριναν βιβλία κ.τ.δ.

Ἔνας τέτοιος ὁμως τρόπος γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση

ΟΙ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1966

Το έτος 1966 λειτουργούσε ήδη το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και οι Δημοδιδάσκαλοι που υπηρετούσαν στα δυσπρόσιτα ελληνικά σχολεία ορα-ματίζονταν την εισαγωγή τους στη διετή μετεκπαίδευση.

Η αλλαγή σκυτάλης δηλαδή η νομοθετημένη μεταφορά της διετούς Μετεκπαίδευσης από το Πανεπιστήμιο Αθηνών στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, δεν έγινε αδιαμαρτύρητα, όπως εκτενώς εκθέτουμε στον πρόλόγό μας. Η μεταβολή αυτήθορύβησε τον κλάδο των Δασκάλων με τη σκέψη ότι η αποκοπή από το Πανεπιστήμιο στερούσε από τους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας Εκ- παίδευσης από την αίγλη που έδινε το Πανεπιστήμιο. Οι τύποι πάντα προ- ηγούνται της ουσίας γιατί στην ουσία για πρώτη φορά η μετεκπαίδευση απέκτησε την επιστημονική και παιδαγωγική υπόσταση που απαιτούσαν οι καιροί. Ένας από τους υποψήφιους για τη διετή μετεκπαίδευση το 1966 στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ήταν και ο γράφων. Οι Δάσκαλοί μας αποτέλεσαν και συνεχίζουν να αποτελούν ένα φωτεινό ορόσημο στη σκέψη και στη δράση μας.

Από το 1967 το δικτατορικό καθεστώς επανέφερε τη διετή μετεκπαίδευση στην πρότερη κατάσταση δηλαδή στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και βραδύτερον στο Μ.Δ.Δ.Ε. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ήταν ένα από τα πρώτα θύματα της δικτατορίας. Οι Δάσκαλοί μας απολύθηκαν και καταδιώχτηκαν. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο καταργήθηκε! Άντεξαν όμως αυτή τη δοκιμασία οι Δάσκαλοί μας και μετά την πτώση της δικτατορίας η πολιτεία τους αποκατέστησε και έλαβαν τις τιμές που τους προσήκουν. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο μετά την κατάργησή του το 1967 έπαψε να λειτουργεί. Εμείς οίποτε μετεκπαιδευόμενοι υπαχτήκαμε στο καθεστώς που ίσχυε πριν από το 1964. Άλλαξε άρδην η δομή και η φιλοσοφία της μετεκπαίδευσής μας.

Τη Διεύθυνση είχαν αναλάβει τότε ο Καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής Ν. Τωμαδάκης αρχικά και στη συνέχεια ο Νικόλαος Μελανίτης. Το κλίμα άλλαξε άρδην. Ζήσαμε το όραμα των Δασκάλων μας και δεν ξέραμε τι μας επιφύλασσε η τύχη. Κάποιοι από εμάς είχαν την ίδια τύχη με τους δασκάλους μας και απολύθηκαν, αλλά η άνοιξη της μεταπολίτευσης ήρθε κάποια στιγμή και η Ελλάδα ξαναβρήκε το ρυθμό της δημοκρατίας. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο πρωτοστάτησε σε σημαντικές μεταρρυθμίσεις, αλλά η μεγαλύτερη από όλες ήταν η νέα πνοή που δόθηκε στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα

. Το Μαρασλείο Διδασκαλείο ήταν ενταγμένο και πάλι στο Υπουργείο Παιδείας. Το 1995 με το Νόμο 2327/95 εντάχθηκε στο Παιδαγωγικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Αθηνών και ο γράφων αν και είχε ταχτεί υπέρ της σύνδεσης και όχι της ένταξης, υπήρξε ο πρώτος εκλεγμένος Πρόεδρος του Μ.Δ.Δ.Ε. από τη Γενική Συνέλευση του Π.Τ.Δ.Ε.-Ε.Κ.Π.Α. Το Μ.Δ.Δ.Ε. αναβαθμίστηκε διοικητικά και επιστημονικά και τα απονεμόμενα πτυχία του κατέστησαν ισότιμα με τα πτυχία των Πανεπιστημίων. Η πορεία του Μαρασλείου Διδασκαλείου προς τα πρόσω, ανακόπτεται το 2011 και σήμερα το Διδασκαλείο καθώς και τα νέο-ιδρυθέντα μετά το 1995 Διδασκαλεία όλης της Ελλάδας έκλεισαν οριστικά και αμετάκλητα.

Από το προσωπικό αρχείο παραθέτω τρεις φωτογραφίες που διασώθηκαν μετά από την πάροδο 54 ετών. Το 1966 συμμετείχε και ο συγγραφέας του παρόντος στις εξετάσεις του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για την διετή μετεκπαίδευση των Δημοδιδασκάλων επιτυχώς, όπως φαίνεται και από τον Πίνακα αποτελεσμάτων που παραθέτουμε στη συνέχεια. Η εισαγωγή στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ήταν η εκπλήρωση ενός οράματος, που είχαν σχεδόν όλοι οι Δημοδιδάσκαλοι, δηλαδή να επιτύχουν στη διετή Μετεκπαίδευση.

Η σειρά επιτυχίας δικαίωσε τις προσδοκίες του γράφοντος και ενίσχυσε την πεποίθησή του, ότι τα οράματα υλοποιούνται και γίνονται πραγματικότητα έστω και αν υπηρετεί κανείς κοντά στα Ελληνοαλβανικά σύνορα σε ένα απομονωμένο χωριό, με ιστορία, φιλόξενο, με εργατικούς κατοίκους. Σε ένα 2/θέσιο Δημοτικό σχολείο, ριζωμένο στις υπώρειες ενός βουνού, μακριά από την τύρβη και τον ίλιγγο των πόλεων. Η επιτυχία στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και μάλιστα κατά σειράν επιτυχίας πρώτος, ήταν ένα αισιόδοξο μήνυμα για την μετέπειτα πορεία.

Παραθέτουμε τον πίνακα των αποτελεσμάτων των επιτυχόντων στις εισαγωγικές εξετάσεις⁵⁷⁹ του 1966 κατά σειρά επιτυχίας:

Πίνακας αποτελεσμάτων Εισαγωγικών εξετάσεων Δημ/λων για μετεκπαίδευση κατά σειρά επιτυχίας στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, όπως δημοσιεύτηκαν στο Διδακταλικό Βήμα, όργανο της Διδακταλικής Ομοσπονδίας Ελλάδος το 1966.

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΟ 1966.

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΤΗ ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΟΠΩΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΤΗΚΑΝ ΣΤΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟ ΒΗΜΑ (ΣΕΛ. 11).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ ΔΗΜ/ΩΝ ΓΙΑ ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΤΑ ΣΕΙΡΑ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΣΤΟ ΠΑΙΔΑΓ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1986.	
1. Παπάς Αθανάσιος Ευσταθ.	65. Μπεκιάρης Δημήτριος Γεωργ.
2. Χαροκόπου Νικόλαος Παν.	66. Νικολαΐδης Βασίλειος Ευσταθ.
3. Δημητριάδης Ηρακλής Γεωργ.	67. Παπαδόπουλος Καλλιόπη Παναγ.
4. Δημητρίου Βασίλειος Ιωάν.	68. Τζαματζούλης Κωνσταντίνος Ιωάν.
5. Κρασιβίδης Παναγιώτης Γεωργ.	69. Αναστασάπουλος Βασίλειος Θωμάς.
6. Χαριάτης Κωνσταντίνος Θωμάς.	70. Βολουδάκης Εμμανουήλ Εμμ.
7. Παγώνης Γεώργιος Χρυσόστ.	71. Γεωργιάδης Χρήστος Θωμάς.
8. Αλεξόπουλος Βασίλειος Γεωργ.	72. Γιάτσης Χρήστος Ευσταθ.
9. Παναγιώτης Ευθύμιος Θεοδ.	73. Γεωργιάδης Απόστολος Θωμάς.
10. Σαραντογιάννης Χαράλαμπος Θωμάς.	74. Γεωργιάδης Φώτιος Στεργίου.
11. Βέργαδης Κωνσταντίνος Θωμάς.	75. Δασκάλου Αριστοτέλης Τηλέμ.
12. Μανθράκης Ιωάννης Μανθρά.	76. Αρσενάκης Παναγιώτης Θωμάς.
13. Παπαδόπουλος Χαρίλαος Γεωργ.	77. Μαθιουράκης Σπυρίδων Παναγ.
14. Νέλλης Θωμάς Στεργ.	78. Ορφανός Νικόλαος Ερμ.
15. Τσακνίτης Ελένη Θωμάς.	79. Παναγιωτόπουλος Παναγ.
16. Γεωργιάδης Παγώνια Μω.	80. Παπαγεωργίου Γεώργιος Κων.
17. Γεωργιάδης Ιωάννης Θωμάς.	81. Παρασκευάπουλος Παναγ. Γεωργ.
18. Καραγιάννης Απόστολος Ηλ.	82. Τζαματζούλης Δημήτριος Θεοδ.
19. Κασάλης Παναγιώτης Πέτρος.	83. Φωτιάδης Χρήστος Ιωάν.
20. Σμάχος Ηλίας Γεωργίου.	84. Χριστοδούλου Σπυρίδων Παναγ.
21. Φιδάκης Μιχαήλ Φίλιπ.	85. Αναστάσιος Γεώργιος Χρ.
22. Μανουράκης Θωμάς Θωμάς.	86. Δημάδης Λεωνίδας Γεωργ.
23. Μωραΐτης Αλέξανδρος Σταύρος.	87. Ζαφειρίου Αθανάσιος Θωμάς.
24. Παπαγιάννης Δημήτριος Θωμάς.	88. Στυλιανόπουλος Θωμάς Θωμάς.
25. Βασιλειάδης Πέτρος Γεωργ.	89. Τζαματζούλης Σωκράτης Απ.
26. Τσακνίτης Ιωάννης Θωμάς.	90. Ηλιάδης Ιωάννης Κυρ.
27. Τσακνίτης Χριστοδούλος Μω.	91. Καραγιάννης Σωκράτης Χρ.
28. Βέργαδης Αδάμ Νικ.	92. Κρασιβίδης Ιωάννης Νικολ.
29. Γεωργιάδης Δημήτριος Ιωάν.	93. Καραγιάννης Σταμάτιος Νικ.
30. Καραγιάννης Θεόδωρος Βασίλειος.	94. Καραγιάννης Λουκάς Στεργ.
31. Καραγιάννης Κωνσταντίνος.	95. Ουράνης Γεώργιος Θωμάς.
32. Καραγιάννης Σπυρίδων Ιωάν.	96. Μαλάνης Ευάγγελος Παύλος.
33. Μανθράκης Αντώνιος Εμμ.	97. Μανθράκης Αλέξανδρος Μω.
34. Παπαδόπουλος Ανδρέας Στεργ.	98. Μανθράκης Θεοδοσίος Γεωργ.
35. Σαμαράκης Κωνσταντίνος Νικ.	99. Μανθράκης Σταύρος Χρ.
36. Στεφανίδης Θωμάς Ιωάν.	100. Μανθράκης Πέτρος Κ.
37. Στεφανίδης Γρηγόριος Θωμάς.	101. Παπαδημητρίου Χρήστος Γ.
38. Τσακνίτης Κωνσταντίνος Χρυσόστ.	102. Παπακώστας Θωμάς Ιω.
39. Χωράς Ανδρέας Θωμάς.	103. Παπαδόπουλος Φραγκίσκος Γεωργ.
40. Χρυσόστομος Στέφανος Παναγ.	104. Τζαματζούλης Αθανάσιος Ιω.
41. Χρυσόστομος Ανδρέας Θωμάς.	105. Αγγελίου Αγγελίας.
42. Καραγιάννης Ασημάς Θωμάς.	106. Αλυσσαράκης Νικόλαος Ευσταθ.
43. Καραγιάννης Δημήτριος Σπ.	107. Αργυρόπουλος Μελέτης Θεοδ.
44. Κράτος Γεώργιος Κων.	108. Βαγιατζής Γεώργιος Β.
45. Ουράνης Ελένη Νικ.	109. Δασκαλάκης Ηρακλής Γ.
46. Μαρινάκης Θεοδ.	110. Ξεάρχης Κωνσταντίνος.
47. Μαλάνης Βασίλειος Θεοδ.	111. Καραγιάννης Φώτιος Απ.
48. Μανθράκης Νικ. Κων.	112. Καραγιάννης Παναγιώτης Χρ.
49. Μανθράκης Σπυρίδων Γεωργ.	113. Καραγιάννης Αντώνιος Ιω.
50. Νικολαΐδης Νικ. Θωμάς.	114. Καραγιάννης Γεώργιος Ιω.
51. Παλαιολόγος ή Χαροκόπου Αλέξανδρος Σπυρίδων.	115. Κατσαρού Ελευθέριος Θωμάς.
52. Παπαδόπουλος Νικόλαος Θωμάς.	116. Κωνσταντίνος Νικόλαος Κυρ.
53. Χαροκόπου Γεώργιος Θωμάς.	117. Παπαδόπουλος Ερμ. Γεωργ.
54. Ακτύρης Διονύσιος.	118. Παπαδοπούλης Νικόλαος Ερμ.
55. Βασιλειάδης Νικόλαος Θωμάς.	119. Παπάς Σταύρος Ευσταθ.
56. Γιαννάκης Ιωάννης Γεωργίου.	120. Παπαδόπουλος Κωνσταντίνος Θωμάς.
57. Καραγιάννης Στυλιανός Νικ.	121. Σμάχος Δημήτριος Γεωργ.
58. Καραγιάννης Γεώργιος Θωμάς.	122. Σμάχος Αντώνιος Ιωάν.
59. Καραγιάννης Ιωάννης Χρ.	123. Στεργίου Κωνσταντίνος Ιωάν.
60. Καραγιάννης Αθανάσιος Κων.	124. Φαραμάκης Εμμανουήλ Θεοδ.
61. Καραγιάννης Παναγιώτης Γεωργ.	
62. Μαζωνάκης Μιχαήλ.	
63. Μανθράκης Γεώργιος Θωμάς.	

Κατά πληροφορίες, θα προσκληθούν
και άλλα επλαχόντες, πιθανώς μέχρι

Μετά από 5 περίπου χρόνια θητείας στο Δημοτικό σχολείο άρχισε η διετής Μετεκπαίδευση, στην οποία οφείλουμε τα μέγιστα. Οι καθηγητές που είχαμε στη διετή μετεκπαίδευση ήταν μεγάλες προσωπικότητες, επιστήμονες με ήθος, σοφία και γνώση που ξεπήδησαν μέσα από τα σπλάχνα της εκπαίδευσης και μετά από πολυετείς και επιτυχείς σπουδές στο Εξωτερικό κατάφεραν κατ' αξίαν να κατέξουν τη θέση του Συμβούλου ή του Παρέδρου στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Αναφέρομαι στους Καθηγητές μου που υπήρξα μαθητής τους.

Ο Καθηγητής Γεώργιος Μαραγκουδάκης⁵⁸⁰, από τους πρώτους εισηγητές των ψυχολογικών θεωριών για τη μάθηση και τη διδασκαλία, άριστος επιστήμονας, επικοινωνιακός, με εξανθρωπισμένο χαρακτήρα. Δυστυχώς έφυγε πολύ νέος από τη ζωή, αλλά έζησε για να δικαιωθεί μετά την πτώση του δικτατορικού καθεστώτος για να κατέξει τα ύπατα αξιώματα. Ο Αντώνης Μπενέκος⁵⁸¹, από τους εισηγητές των θεωριών των Αναλυτικών Προγραμμάτων στην ελληνική εκπαίδευση, βαθυστόχαστος, με νεανική παρουσία, έδωσε νέα πνοή στη θεωρία και στην πράξη, πάντα συνεπής και προσιτός σε όλους μας στη Μετεκπαίδευση.

Ο Αριστείδης Βουγιούκας⁵⁸², ο Καθηγητής της Ελληνικής Γλώσσας, ο μεγάλος αυτός εισηγητής της μεταρρύθμισης του 1982 και ο πρώτος εισηγητής των νέων διδακτικών εγχειριδίων στην ελληνική εκπαίδευση.

Η αγάπη μου για τους δύο προμνησθέντες Καθηγητές φαίνεται και από την αναμνηστική φωτογραφία που παραθέτουμε από το προσωπικό μας αρχείο και δείχνει το μετεκπαιδευόμενο τότε Δάσκαλο Αθανάσιο Ε. Παπά με τους σοφούς και αγαπημένους⁵⁸³ του Καθηγητές.

Στη φωτογραφία άνω, του έτους 1966 εικονίζονται από αριστερά προς τα δεξιά: ο Αθανάσιος Ε. Παπάς, πρώτος επιτυχών του έτους 1966 στη διετή μετεκπαίδευση του Π.Ι. και εκπρόσωπος των μετεκπαιδευόμενων Δημοδιδασκάλων. Στο μέσον ο Πάρεδρος του Π.Ι., ο Καθηγητής Αντώνης Μπενέκος και δεξιότερα ο καθηγητής Αριστείδης Βουγιούκας, και οι δύο ήταν διδάσκοντες στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Στη φωτο πάνω από αριστερά προς τα δεξιά: ο Αθανάσιος Ε. Παπάς, πρώτος επιτυχών του έτους 1966 στη διετή μετεκπαίδευση του Π.Ι. και εκπρόσωπος των μετεκπαιδευόμενων Δημοδιδασκάλων. Στο μέσον ο Πάρεδρος του Π.Ι. Αντώνης Μπενέκος και δίπλα του ο Πάρεδρος του Π.Ι. Αριστείδης Βουγιούκας, και οι δύο ήταν διδάσκοντες στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Ο Θεόφραστος Γέρου⁵⁸⁴, ο Καθηγητής Ειδικής Διδακτικής, αγαπημένος των Μετεκπαιδευόμενων και πεφιλημένος Δάσκαλός μου⁵⁸⁵, αφού ως πρώτος επιτυχών και εκπρόσωπος των δασκάλων είχα άμεση επαφή και επικοινωνία με τους Καθηγητές μου. Ο Θεόφραστος Γέρου τιμήθηκε αργότερα από την Κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. με τη θέση του Ειδικού Γραμματέα στο ΥΠ.Ε.Π.Θ. και συνέβαλε τα μέγιστα στην εκπόνηση του Νόμου 1586/85. Είχα την τύχη να αποκληθώ από τον Θεόφραστο: μαθητής και αργότερα συνεργάτης -μεγάλη τιμή για το μαθητή, όταν η πρόσρηση προέρχεται από το Δάσκαλό του. Στο παιδαγωγικό Μνημόσυνο που οργανώσαμε στο Μαρασλείο για τον απελθόντα Θεόφραστο Γέρου, κύριος ομιλητής ήταν ο γράφων, όπως θα δει κανείς και στις ενότητες του παρόντος πονήματος.

Άφησα τελευταίο τον **Κώστα Χάρη**⁵⁸⁶. Μπορώ να πω, ότι ο αειθαλής αυτός Δάσκαλος, σήμερα διάγει το εκατοστό πρώτο έτος της ηλικίας του, ο πολλαπλώς καταδιωχθείς για το ελεύθερο και δημοκρατικό του φρόνημα, όπως και όλοι σχεδόν οι άλλοι, υπήρξε όχι μόνο Δάσκαλός μου, αλλά ταυτόχρονα και στήριγμα στις σπουδές μου. Η συνεργασία μου από τότε είναι συνεχής και ο φόρος σεβασμού και αγάπης στο πρόσωπό του έχουν εκδηλωθεί με τιμητική αναγνώριση και με έμπρακτη τιμή στο πρόσωπό του. Ο σοφός δάσκαλος, ο ευεργέτης εμού αλλά και πολλών δασκάλων τιμήθηκε και από τον γράφοντα, όταν ο γράφων ως Πρόεδρος της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος τον τίμησε στο Αμφιθέατρο του Μαρασλείου Διδασκαλείου μαζί με τον επίσης Δάσκαλό μας Νικόλαο Πετρουλάκη. Ο Κώστας Χάρης γνωστός στην επιστημονική Κοινότητα για τις καινοτόμες ιδέες του στις επιστήμες της αγωγής αλλά και τη συμβολή του στο παιδαγωγικό γίνεσθαι της χώρας μας. Την αγάπη όλων αυτών των δασκάλων μου δεν μπορώ να αποτυπώσω στις λίγες αυτές σελίδες, γιατί είναι ένα αναπαλλοτρίωτο κεφάλαιο.

Το 1995 με το Νόμο 2327/95, εντάχθηκε στο Παιδαγωγικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Αθηνών και ο γράφων υπήρξε ο πρώτος εκλεγμένος Πρόεδρος του Μ.Δ.Δ.Ε., που αναβαθμίστηκε και τα απονεμόμενα πτυχία κατέστησαν ισότιμα με τα πτυχία των Πανεπιστημίων. Η πορεία του Μαρασλείου Διδασκαλείου προς τα πρόσσω ανακόπτεται το 2011 και σήμερα το Διδασκαλείο καθώς και τα νέο-ιδρυθέντα μετά το 1995 Διδασκαλεία όλης της Ελλάδας έκλεισαν οριστικά και αμετάκλητα. Από το προσωπικό αρχείο παραθέτω τρεις φωτογραφίες που διασώθηκαν μετά από την πάροδο 54 ετών.

Αναφορά γίνεται και στην Καλλιόπη Μουστάκα⁵⁸⁷ με μεγάλη συνεισφοράστην ελληνική εκπαίδευση και τον Τριαντάφυλλο Τριανταφύλλου⁵⁸⁸ Καθηγητή της Ψυχολογίας, Σύμβουλο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου με λαμπρές σπουδές στην Αμερική και με ισχυρή προσωπικότητα.

Ο Τριαντάφυλλος Τριανταφύλλου κατά τη μεταπολίτευση ανέλαβε υψηλή θέση στο ΥΠ.Ε.Π.Θ. και οσάκις ζήτησα τη βοήθειά του, μου παρασχέθηκε απλόχερα. Ήταν μεγάλη συγκίνηση η παρουσία τόσο του Αριστείδη Βουγιούκα, του Τριαντάφυλλου Τριανταφύλλου και του Ν. Πετρουλάκη στο 4ο Πανελλήνιο Συνέδριο του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης με θέμα: Γνώσεις, Αξίες και Δεξιότητες, γιατί ανταποκρίθηκαν στην πρόσκλησή μας και τιμήθηκαν από τον μαθητή τους και Πρόεδρο του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης⁵⁸⁹, Αθανάσιο Ε. Παπά.

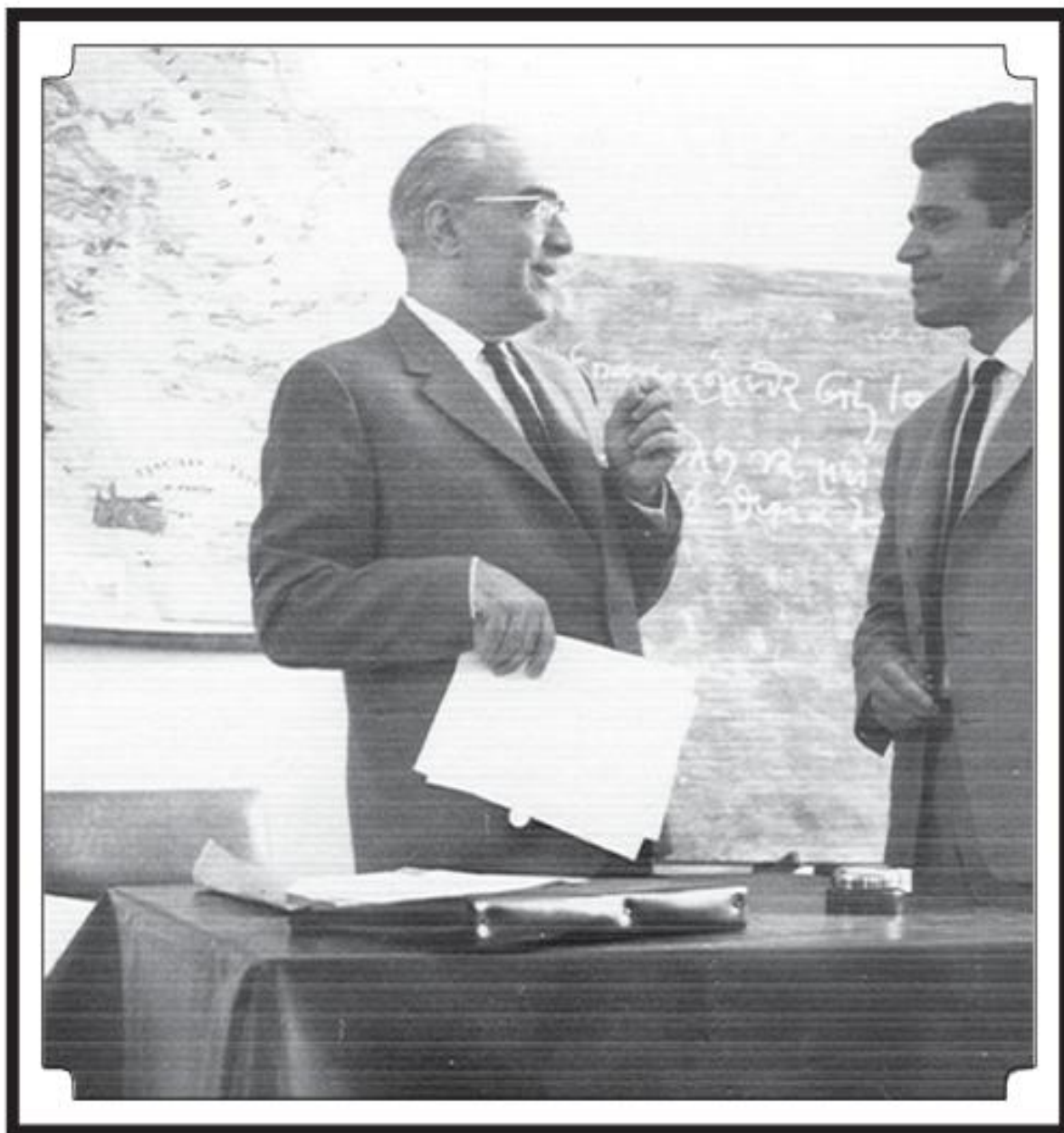
Στη χορεία της άμεσης επικοινωνίας και της διδασκαλίας συμπεριλαμβάνεται και ο Αλέξανδρος Παπαδερός⁵⁹⁰ Καθηγητής της Κοινωνιολογίας, λίαν προσφιλής σε όλους μας, με τεκμηριωμένο επιστημονικό λόγο και με κατάμεστη από μετεκπαιδευόμενους, αίθουσα διδασκαλίας. Είχα τη μεγάλη τιμή να προσκαλέσω τον Καθηγητή μου στο Πανελλήνιο Συνέδριο της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος στο Βόλο και να τον τιμήσω από του βήματος εισπράττοντας συγχρόνως την αγάπη του κατά την αντιφώνησή του.

Φωτό πάνω. Στον Όσιο Λουκά Λειβαδιάς, εκδρομή με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο 1966-67, πριν από τη χούντα. Όρθιος ο μετεκπαιδευόμενος δάσκαλος Α. Ε. Παπάς κάνει ξενάγηση στους μετεκπαιδευόμενους, ως εκπρόσωπος των Μετεκπαιδευομένων και λόγω και των σπουδών στο Ιστορικό-Αρχαιολογικό της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Παρίσταται ο καθηγητής Αντώνης Μπενέκος με γυαλιά απέναντί του.

Φωτό πάνω. Σε ώρα διαλείμματος έξω από την αυτοτελή αίθουσα διδασκαλίας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, που στεγάζονταν σε ισόγεια αίθουσα έναντι της Παντείου Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών. Διακρίνονται: Ο Αθανάσιος Ε. Παπάς ομιλών στο μέσον, δίπλα ο Δάσκαλος Παπαλαζάρου, και δεξιά οι Δασκάλες: Ελένη Τσικριτέα και δίπλα της η Ελένη Λούκαρη.

Φωτό πάνω. Από αριστερά ο καθηγητής της Λαογραφίας στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Ι. Α. Θωμόπουλος και δεξιά ο Αθανάσιος Ε. Παπάς σε συνάντηση συνεργασίας για τις εργασίες των μετεκπαιδευόμενων.⁵⁹¹

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

568. Αλέξανδρος Παπαδερός: ΜΕ ΤΟΝ ΚΙΣΑΜΟΥ ΚΑΙ ΣΕΛΙΝΟΥ ΕΙΡΗΝΑΙΟΝ ΕΠΙ ΤΡΑΧΕΙΑΣ ΟΔΟΥ: ΤΑ ΤΗΣ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ. ΤΕΚΜΗΡΙΑ: ΘΕΣ/ΝΙΚΗ 2014. Σελ. 611.
569. Τελικά επέλεξε το Π.Ι.
570. Αλέξανδρος Παπαδερός: Με τον Κισάμου και Σελίνου Ειρηνάιον επί τραχείας οδού: Τα της γενέσεως της Ορθόδοξου Ακαδημίας Κρήτης. Τεκμήρια: Θεσ/νικη 2014, σελ. 613.
571. Αλέξανδρος Παπαδερός: Με τον Κισάμου και Σελίνου Ειρηνάιον επί τραχείας οδού, τα της γενέσεως της Ορθόδοξου Ακαδημίας Κρήτης. Τεκμήρια: Θεσ/νικη 2014, σελ. 312: «5/2/1965 - Όρκωμοσία Στο Γραφείο του Πρωθυπουργού και Υπουργού Έθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Γεωργίου Παπανδρέου, στή Βουλή, έγινε με κάθε επισημότητα ή όρκωμοσία των πρώτων μελών του νεοσύστατου Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Κλήθηκαν και άφηγγελα τον όρκο (φωτ.: δεξιά του Πρωθυπουργού).
572. Αλέξανδρος Κ. Παπαδερός: Επί τραχείας οδού: Με τον Κισάμου και Σελίνου Ειρηνάιον: Θεσσαλονίκη 2004.
573. Ο.Α.Κ.=Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης.
574. Ο Καθηγητής και δάσκαλος των δασκάλων με την επιστημονική εμβρίθεια που τον διέκρινε έφερε τα νεότερα επιστημονικά μηνύματα που αποκόμισε από τις σπουδές του στη Γερμανία. Οι σοφές επιστημονικές αναλύσεις έχουν χαρακτή ανεξίτηλα στη διάνοιά μου. Είχα τη μεγάλη χαρά ως πρόεδρος της παιδαγωγικής εταιρείας Ελλάδος να καλέσω και να τιμήσω τον καθηγητή μου.
575. Η Δίκη των Τόνων: Εκδ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας: Δευτέρα Έκδοση 1998.
576. Ι. Θ. Κακριδής: Παράδοση Ελληνική: Δελτίον του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου: Μηνιαίον Όργανον Ενημερώσεως και Επικοινωνίας: Έτος Α΄, αριθ. 4-5, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1965, σελ. 1-5.
577. Σοφία Γεδεών: Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο: Δελτίον του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου: Μηνιαίον Όργανον Ενημερώσεως και Επικοινωνίας: Έτος Α΄, αριθ. 4-5, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1965, σελ. 6-7.
578. Σοφία Γεδεών: Δελτίον του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου: Σεπτέμβριος-Οκτώβριος του 1965, έτος Α΄, αριθ. 3-1, σελ. 5-6.
579. Διδασκαλικό Βήμα: Όργανο της Δ.Ο.Ε., σελ. 11.
580. +Γεώργιος Μαραγκουδάκης: Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και κατά τη μεταπολίτευση, Ιδιαίτερος Γραμματέας του Υπουργού Παιδείας. Έφυγε από τη ζωή ξαφνικά, αφού άφησε σε όλους τις παρακαταθήκες των πνευματικών του δημιουργημάτων και στον γράφοντα την έμπρακτη αγάπη του. Θεωρήσαμε αναγκαία την αναφορά στο Π.Ι. και στους δασκάλους του και γίνεται για να φανεί η ιστορική συνέχεια της μετεκπαίδευσης, να αναδειχτεί και να τιμηθεί η μνήμη των καθηγητών μας και να μάθουν οι επιγιγνώμενοι ότι η παρούσα εργασία συνυφαίνεται με τα γεγονότα και βιώματα με την ίδια τη ζώσα πραγματικότητα που είναι αψευδής μάρτυρας και όχι μόνον από το αρχαιακό υλικό.
581. Αντώνης Μπενέκος: Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου με λαμπρές σπουδές στο Εξωτερικό, αγαπημένος Καθηγητής των μετεκπαιδευόμενων στο Π.Ι..
582. Αριστείδης Βουγιούκας: Ο μεγάλος Μεταρρυθμιστής Παιδαγωγός που εδραίωσε τη μεταρρύθμιση στην εκπαίδευση, ιδίως στο γλωσσικό μάθημα και έδωσε νέα πνοή στην παιδεία της χώρας μας και συνέδεσε το όνομά του με την αναγέννηση του Ελληνικού Σχολείου με την τόλη και την επιχειρηματολογία του.
583. Σημείωση: Πρέπει να συγχαρώ το Μ.Δ.Δ.Ε. που τίμησε κατά το έτος 2009 κάποιους από τους αγαπημένους μου Δασκάλους, στο Αμφιθέατρο του Μαρασλείου. Ήταν πραγματικά μεγάλη απογοήτευση για τον γράφοντα αν και επί 22 χρόνια στο Μαρασλειακό χώρο, αν και διετέλεσε Διευθυντής της Μαρασλείου Παιδαγωγικής Ακαδημίας, αν και διετέλεσε Διευθυντής του Μαρασλείου Διδασκαλείου, αν και διετέλεσε Πρόεδρος του Μαρασλείου

- Διδασκαλείου, ΔΕΝ προσκλήθηκε καν να παραστεί στη μεγάλη τιμή στους Δασκάλους του. Είναι από τους λίγους μετεκπαιδευμένους της εποχής εκείνης που ζουν ακόμα και μάλιστα ο Πρώτος επιτυχών, στην ουσία ο εκπρόσωπος των μετεκπαιδευμένων Δασκάλων, και όμως όχι μόνον δε του ζητήθηκε να πει δυο λόγια για τους Δασκάλους του, αλλά ούτε καν προσκλήθηκε να τους δει και να τους σφίξει το χέρι, επιχαίροντας για την τιμή που τους έγινε. Το γιατί περιμένει απάντηση. Das ist die Frage! Ας δουν τουλάχιστον τη φωτογραφία οι επιγιγνόμενοι για να βγάλουν τα δικά τους συμπεράσματα! Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι ο γράφων προηγήθηκε στην τιμή των Δασκάλων του τόσο στην Π.Ε.Ε. ως Πρόεδρος, αλλά και από τη θέση του προέδρου του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης.
584. Θεόφραστος Γέρου: Ο παιδαγωγός του μέτρου, μαχητικός και οραματιστής για τα εκπαιδευτικά μας προβλήματα. Τίμησε τον γράφοντα με τη φιλία, την αναγνώριση και τη συνεργασία στην εκπόνηση του Νόμου 1566/85 καθώς και στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.
585. Η ομολογία που παραθέτω οφείλεται στον Δάσκαλό μου Θεόφραστο Γέρου και έγινε πολλά χρόνια μετά το συμβάν, όταν ο γράφων, μαθητής του, είχε μεταταγεί και υπηρετούσε στη Μαράσλειο Παιδαγωγική Ακαδημία. «Όταν έγιναν οι εισαγωγικές εξετάσεις στο Π.Ι. το 1966 και διορθώσαμε τα γραπτά των υποψηφίων, βρήκαμε και κάτι γραπτά σε άπταιστη καθαρεύουσα, χωρίς ορθογραφικά και συντακτικά λάθη, με γραφή που ήταν καλλιγραφημένη άψογα και εντυπωσιακά. Είπα τότε ότι πρέπει να κοπεί γιατί είναι αντιδραστικός και θα κάνει κακό στην εκπαίδευση. Δεν μπορούσαμε όμως και το βαθμολογήσαμε με μεγάλο βαθμό... Ο υποψήφιος αυτός ήταν ο πρώτος επιτυχών στις εξετάσεις του Π.Ι. το 1966. Τώρα σκέφτομαι, συνέχισε ο καθηγητής μου ότι θα είχαμε στερήσει την εκπαίδευση από έναν δημιουργικό δάσκαλο».
586. Κώστας Χάρης: Ο Δάσκαλος των Δασκάλων -και δικός μου Δάσκαλος. Το όνομά του συνδέθηκε με τους αγώνες για τη Δημοκρατία και την πνευματική ανάταση των Δασκάλων. Η παρουσία του στο εσωτερικό και το εξωτερικό αφήνει τις ανεξίτηλες αναμνήσεις σε όσους τον γνώρισαν. Προσωπικά του είμαι ευγνώμων! Σ τ ο βιβλίο του με τον τίτλο: Το οδοιπορικό ενός δασκάλου: Εκδόσεις Γαβριηλίδης 2011, σελ. 351, καταγράφει τη ζωή και την εκπαίδευση στον εικοστό αιώνα. Είναι το αυθεντικότερο βιβλίο, ιδιαίτερα για όσους επιθυμούν να γνωρίσουν την πορεία του αλλά και την ιστορία του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Η πρώτη γνωριμία με τον Δάσκαλό μου Κώστα Χάρη έγινε το 1966 στο Αρσάκειο Ψυχικού, όπου έγινε ο γραπτός διαγωνισμός του 1966 για τη διετή μετεκπαίδευση των Δημοδιδασκάλων για εισαγωγή στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και αφορούσε τους δασκάλους όλης της Ελλάδας. Στο μάθημα της Παιδαγωγικής Ψυχολογίας κληρώθηκε ένα θέμα για το βίωμα. Άρχισα να διαμαρτύρομαι στους επιτηρητές και ζήτησα να έρθει η επιτροπή να δώσει εξηγήσεις γιατί επέμεινα ότι το θέμα αυτό ήταν εκτός της καθορισμένης ύλης. Σε λίγο εμφανίστηκε η επιτροπή με προεξάρχοντα τον μετέπειτα καθηγητή μου, Κώστα Χάρη που δικαιολόγησε τη θεματική, δηλαδή ότι η διδασκαλία και η σχολική ζωή περιέχουν συνείδηση και συναίσθημα και σκόπιμη στροφή του εγώ σε κάτι. Συνέχισα να γράφω και όταν ο δάσκαλός μου με συνάντησε αργότερα ως τον πρώτο επιτυχόντα μου είπε σε επήκοο και άλλων ότι είχα πιάσει τον ταύρο από τα κέρατα... και απορούσε γιατί διαμαρτυρήθηκα χωρίς λόγο. Σήμερα ο δάσκαλός μου είναι 101 ετών και ετοιμάζεται να εκδώσει ένα ακόμα βιβλίο για τα εκπαιδευτικά δρώμενα στη χώρα μας. Τέτοιους μοναδικούς Δασκάλους είχαμε στο Π.Ι. που δυστυχώς κατάργησε η λαίλαπα της δικτατορίας.
587. Καλλιόπη Μουστάκα: Γνωστή για την ένθερμο συνηγορία της στην ανωτατοποίηση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και την εξύψωση της Εκπαίδευσης των Δασκάλων.
588. Τριαντάφυλλος Τριανταφύλλου: Σύμβουλος του Π.Ι. και ιδρυτής του Ελληνικού Κέντρου Ψυχοσύνθεσης. Η συμβολή του στην προαγωγή της Ψυχολογίας στην Ελλάδα αποτυπώνεται στο ευρύ επιστημονικό και ερευνητικό του έργο αλλά και στην επίλυση εκπαιδευτικών προβλημάτων από τη θητεία του στο ΥΠ.Ε.Π.Θ..
589. Πρόκειται για σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που ιδρύθηκε το 1997 από τον καθηγητή, Αθανάσιο Ε. Παπά.
590. Στον αγαπημένο μου δάσκαλο Αλέξανδρο Παπαδερό έχω αναφερθεί στην ιστορία έναρξης λειτουργίας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.
591. Ο καθηγητής Ι. Α. Θωμόπουλος και ο τότε μετεκπαιδευόμενος το 1966, Αθανάσιος Ε. Παπάς στο Π.Ι. συνολιμούν για την ανάθεση εργασιών στο μάθημα της λαογραφίας. Ήταν πολύ αγαπητός καθηγητής στους μετεκπαιδευόμενους δασκάλους.

